אגרות הראי"ה - כרך א' - אגרת נט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ז שבט תרס"ז - יפו
נמען: גיסו, הרב יוסף רבין

הרב קוק דן ברעיון להקים ישיבה ביפו. הרב קוק מעריך את ת"ת "שערי תורה", המחנך יהודים כשרים בדרך פשוטה, אך סבור שנחוצה גם ישיבה חשובה כדי להגביר את הכבוד הרוחני ולהשפיע על הציבור החילוני. ישיבה כזו צריכה לכלול לימוד קבוע של מוסר ויראה. הקושי הוא המימון: דרושים כמאה רובל כסף לחודש. הרב קוק מציע לשלוח שלוחים לאזורים חדשים ולחכות לתוצאות. בסוף יש דיון הלכתי באיסור הנאה של כילוי בתרומה וטבל, והרב קוק מחזק את גיסו במצבו הדחוק.

עיקרי הדברים

- הקמת ישיבה ביפו וחינוך תשב"ר.
- לימוד מוסר ויראה בישיבה.
- עיון בהלכות תרומה וטבל.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ז שבט תרס"ז[4].

שלו'[5] וברכה מקודש לכבוד ידי"נ[6] ולבבי גיסי חביבי כאח לי, הרב הגו'[7] המצוין סוע"ה[8] מו"ה[9] יוסף רבי שליט"א[10].

מכתבו היקר ומלא ענין קבלתי במועדו. לא הי'[11] שום אפשרות להשיב על שאלה רבת ערך, שהעיר עליה כת"ר[12] ידי"נ שי'[13], מיד.

אמת הדבר, שזה כמה שאני הולך ברעיון לקבע ישיבה מסודרת פה בע"ה[14]. הדבר היה נחוץ ונכבד מאד מאד, אבל גם רבו המניעות. המניעות הנן חשובות ביחוד דוקא, מפני שכבר יש פה המוסד שע"ת[15], שהוא ידוע בעולם מכבר, ומשולחים נוסעים עבורו, והוא באמת מטופל

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5 שלו' - שלום
6 ידי"נ - ידיד נפשי
7 הגו' - הגאון
8 סוע"ה - סיני ועוקר הרים
9 מו"ה - מורנו הרב
10 שליט"א - שיחיה לאורך ימים טובים אמן
11 הי' - היה
12 כת"ר - כבוד תורתו
13 שי' - שיחיה
14 בע"ה - בעזרת השם
15 שע"ת - שערי תורה (שם מוסד חינוך ביפו)

בהוצאה גדולה. תועלתו גדולה היא ביחס להעמדת תשב"ר[16] בדרך יהדות הפשוטה, בלא עירוב יסודות זרים, חדשים מקרוב באו. אמנם יש ששמירת הישן הקדוש כראוי בזמננו מוכנה לגרור עמה קלקולים צדדיים ג"כ[17], כי לאו כו"ע[18] דינא גמירי בהלכות ציבור לדעת איך לכלכל דבר, שישמר כח הקדושה בחנוך כראוי, ועכ"ז[19] שיהי'[20] ג"כ בלתי-נופל ואולי ג"כ מתחרה עם החנוכים החדשים, המיוסדים על היבשות של טל אורות קדושת תורת אמת ממקור מים חיים, מקוה ישראל ומושיעו ב"ה. ע"כ[21] יש שבמקום של קדושה ואמונת-אמן של חינוך ביראת שמים, ע"י[22] מלמדים שומרי תורה ומצות, שם ישנם ג"כ עזיבות וקלקולי סדרים, שעפ"ר[23] מונעים הם ג"כ את הפיתוח של הרוחניות של מטרת תוה"ק[24], שאליה הננו נושאים את נפשנו. וזה הדבר נוהג בכל מקום ובכל זמן, וכמעט שא"א[25] לבקש תיקוני סדרים בדרך פתאומי, "מפני תרעומת המינים" שעי"ז[26] אנו בורחים לפעמים מכמה דברים שהם טובים מצד עצמם. אבל גם לזה צריך מדה ומשקל ואיה שוקל איה סופר, בזמן המבוכה ונפילת-הרוח האיומה כזמננו. בכ"ז[27] תקוה גדולה ויקרת ערך נשקפת ממוסד שע"ת באה"ק[28]. על ידו יהי'[29] לנו סכום הגון של יהודים פשוטים, שראו בילדותם איך מוריהם הנם זהירים בכל התורה, כפי הנהוג בישראל מני אז. ורק מיסוד יהודים כשרים מחינוך פשוט, אע"פ[30] שלא ימצאו בו אותן המעלות הנמצאות בחינוכים החדשים, נוכל לקוות, שיהיה הקבוץ המתגדל באה"ק, רובו ככולו, יהודים כשרים בדרכי דת משה ויהודית, וממילא יהיו ראויים לתן מכחם ג"כ על החדשים המתלקטים, להשפיע עליהם חם של יהדות וקדושה פנימית, שא"א שתמצא כ"א[31] במקום ששם היה חינוך של חרדות לדבר ד' כראוי, ויקבלו מהם כפי האפשרות את המעלות שהובאו מן החוץ, ע"י המתחנכים בצביונים החדשים, עד שתעטר כנסת ישראל שבא"י[32] בבנים יקרים, טובים ושלמים, ששם אבותינו הקדושים יהי' ראוי להקרא עליהם, ויהיו למופת ג"כ בעולם, ולכה"פ[33] באופן לא גרוע בכללותו מתבנית הקבוצים הטובים שבמדינות היותר חשובות ביחש למצב הישראלי בגולה. כדי לקרב הענין מצדנו, מחויב הדבר שפה תהיה ג"כ ישיבה הגונה, כדי שהכבוד הרוחני יהיה יותר מוכרע, וכשיצא לפעול על הצדדים היבשים שלנו בהמשך הזמן תהיה עמו ג"כ חשיבות הגונה, וזכות יקרא דאורייתא, שהיא בע"ה רטיה גדולה לכל מחלה כללית. אבל כאן השאלה עומדת איך

---

16 תשב"ר - תינוקות של בית רבן
17 ג"כ - גם כן
18 כו"ע - כולי עלמא (הכל מסכימים)
19 ועכ"ז - ועם כל זה
20 שיהי' - שיהיה
21 ע"כ - על כן
22 ע"י - על ידי
23 שעפ"ר - שעל פי רוב
24 תוה"ק - תורתנו הקדושה
25 שא"א - שאי אפשר
26 שעי"ז - שעל ידי זה
27 בכ"ז - בכל זאת
28 באה"ק - בארץ הקודש
29 יהי' - יהיה
30 אע"פ - אף על פי
31 כ"א - כי אם
32 שבא"י - שבארץ ישראל
33 ולכה"פ - ולכל הפחות

מיסדים? קופת המוסד שע"ת היא דחוקה, ואין קצבה לזה לומר עד כאן יספיק בריוח. א"כ[34] אם יתוספו משולחים, הלא יכנס הכל בקופה הישנה, ומאין ניקח הוצאות חדשות. כי המוסד, ככל המוסדות שאה"ק[35], הוא מסובל בחובות מרובים, וכשמזדמן ריוח חפצים המנהלים ראש-לכל להקל מעליהם את סבל החובות, ובאים תמיד בטענות שהן צודקות, לפי התכונה הסוחרית. כן אני מבין את המצב אפילו בלא נסיון עדיין. אמנם תרופה אחת יש ע"ז[36], להתנות בתחילה שהכסף, שיבא מהמשולחים החדשים, לא יכנס לרשות הגבאים במוחלט, ולפי החשבון שלהם כן תעלה ההוצאה על הישיבה בע"ה. אמנם יתוסף משא חדש עלינו, שהרי המנהלים לא ירצו לתן מקופת הת"ת[37] באופן סתמי על ההוצאות של היסוד המחודש כלל, ודי יודע אם יעלה בידנו ע"י המשולחים להרבות הפירות עד כדי הטפול של החזקת איזה קבוץ חשוב. אפילו אם יהיה בהתחלתו רק מעשרה בחורים חשובים, ג"כ יהיה צריך לעלות ערך קרוב למאה רו"כ[38] לחודש, ושכר הר"מ[39] לזה עוד לכה"פ[40] ארבעים רו"כ לחודש. צריך לחשוב, כי גם אחר ההשתדלות המרובה, ודאי קרוב הדבר שיחסר מזה הסכום. ע"כ אינני רואה דרך לזה, כ"א ע"י סבלנות של חיכוי זמן. אם נמצאים שדרי"ם[41] הגונים שיחפצו לנסע, יואל נא כת"ר להודיעני שמם וערכם וכמה הם, וליחד לכ"א חבל ידוע במקום ששם עדיין לא נמצאו משולחים ישנים, ואח"כ[42] אנחנו צריכים לחכות משך איזה חדשים מהתחלת עבודתם, וכאשר נראה שיש ע"מ[43] לסמוך, נוכל בעה"י[44] להתחיל בהתחלת העבודה, דהיינו לקרא איזה סך של בחורים חשובים, העולים בערכם יותר ויותר מהילדים שלומדים גם עכשו גפ"ת[45] אצל מלמד חשוב בתורה, בחריפות ובקיאות, אבל הם במדרגה בינונית, ולא נוכל להניח עליהם תואר בני-ישיבה במובן חשוב. וזה אקוה מאד, כי אם רק תעלה בידינו בע"ה ההתחלה הקשה, ילך הענין ויתגדל. ולא נעלם מכבוד ידידי חפצי מני אז, ומה גם עתה על אדמת הק'[46], שיהיה קבוץ קבוע ששם יהיו קובעים שיעור הגון על כל הלימוד הנוגע למוסר ויראת שמים בדרך לימודי תורי, בדרך עיון ושינון, בבקיאות ובחריפות. רק מזה, ממוסד כזה, נוכל לקוות תשובות גדולות על המוני השאלות העומדות על הפרק זה ימים רבים, ואולי ג"כ דורות, בעניני ישראל וא"י[47], ועל גביהם שאלת קיומה של תורה והשפעתה. אם להדעות הברורות לי יתחברו ג"כ ענינים מעשיים, שהם יותר טובים כשיבאו ע"י הכרח, שאז הנם יותר ניכרים לפנינו שמעשה שמים הם, "נורא עלילה על בני אדם" אז יוכל המוסד שהוא חשוב הרבה ביותר מצד מקומו, מצד היותו בא"י[48], ובישוב החדש, שהוא צריך להיות הולך ומקבל השפעה של קדושת אמת הראוי לערכו, להיות הולך ומתגדל בע"ה

---

34 א"כ - אם כן

35 שאה"ק - שארץ הקודש

36 ע"ז - על זה

37 הת"ת - התלמוד תורה

38 רו"כ - רובל כסף

39 הר"מ - הרב רבי שם שמתחיל באות מ (כגון משה / מאיר / מרדכי / מנחם / מיכל) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם

40 לכה"פ - לכל הפחות

41 שדרי"ם - שדוקטורים

42 ואח"כ - ואחר כך

43 ע"מ - על מה

44 בעה"י - בעזרת השם יתברך

45 גפ"ת - גליל פתח תקוה (או: גבול פתח תקוה)

46 הק' - הקטן

47 וא"י - וארץ ישראל

48 בא"י - בארץ ישראל

למעלה גדולה וכוללת. הכנות של רישומים יש בו, אבל מוקטנות. יש בו עתה ג"כ מחלקה ללימוד מלאכה. זהו דבר חדש, שהרהבתי עז להרשות לתקנו, ובע"ה[49] בהמשך הימים ישא את פריו, שיהיו לנו על ידו המון בעלי מלאכה ואנשי השוק, שלא יביטו על דרכי היהדות כ"גויים גמורים", כפי מה שהדבר עלול להיות מתהלך אם לא יקורב כלל החינוך המעשי של אנשי השוק למחיצה שבה ת"ח[50] שרויים ומתהלכים עכ"פ[51].

יוכל להיות, שבהמשך הזמן אדפיס אי"ה[52] קובץ, שיודיע לרבים את חפצי לבבי בנידון זה כפי היכולת. ומזה ג"כ יש לקוות, שתהי'[53] תועלת להסכמת הציבור שבחו"ל[54] ועזרו ע"ז באהבה, עד שיוכל להיות שע"י[55] הטבה של בנין א"י[56] ימשך ממילא שיוכל כת"ר ידי"נ שי' ג"כ למצא בזה איזה מעמד, ולכה"פ כשתהיה התחלת תועלת ניכרת ע"י המשולחים החדשים, נוכל לכתב לכת"ר[57] שיבא לע"ע[58] לבדו, עד שיתכונן הדבר בע"ה ונוכל לשלח ג"כ אחרי ב"ב[59] שיחי'[60]. זאת היא עצתי ומחשבתי, הדורשת עמה סבלנות וחפץ פעולה תדירית, לא בחפזון ולא בב"א[61], ו"מתון מתון ד' מאה זוזי שויא". והשי"ת[62] יפתח לנו פתחי תקוה, לטובת עמו וארצו, ולהרמת קרן תורת חיים ותורת אמת בארץ חיים, ויזכנו להיות מהבונים והעושים בפועל חפץ עליון בעולמו.

עכשיו הנני עסוק זה כשבועיים בכתיבת קונטרס ע"ד[63] האתרוגים, בענין גודל ההידור של אתרוגים מושגחים בכלל, הבא ע"י החיקור של עומק ההוראה של פסולם של המורכבים, שהם לפי האמת רובם ככולם של כל האתרוגים שבעולם, ויוצא מן הכלל, מהאתרוגים שהגננים עושים בהם מסחר, המה רק אתרוגי אחינו ב"י[64] שבמושבות אה"ק[65]. יש בו ב"ה הרבה ענינים יקרים בעומק הלכה, ועדיין אני עומד באמצע כתיבתי. יזכני השי"ת[66] לגמרו בכי טוב, ולהוציאו לאור עולם לזכות הרבים ולכבוד אה"ק ת"ו.

דברי כת"ר בהערותיו הנחמדות מאירים ושמחים הם. אמנם לע"ד[67] נראה, דיסוד ההבדל שבין לכתחילה בדיעבד בהנאות הוא יסוד עיקרי מה"ת[68], לא כמו בכל מקום שנמצא

---

49 ובע"ה - ובעזרת השם
50 ת"ח - תלמידי חכמים
51 עכ"פ - על כל פנים
52 אי"ה - אם ירצה השם
53 שתהי' - שתהיה
54 שבחו"ל - שבחוץ לארץ
55 שע"י - שעל ידי
56 א"י - ארץ ישראל
57 לכת"ר - לכבוד תורתו
58 לע"ע - לעת עתה
59 ב"ב - בני ביתו
60 שיחי' - שיחיו
61 בב"א - במהרה בימינו אמן
62 והשי"ת - והשם יתברך
63 ע"ד - על דבר
64 ב"י - בני ישראל
65 אה"ק - ארץ הקודש
66 השי"ת - השם יתברך
67 לע"ד - לעניות דעתי
68 מה"ת - מן התורה

שבדיעבד מותר שגם לכתחילה הוא רק מדרבנן, דלא מצינו שנה עה"כ[69] לעכב כ"א בקדשים, כמבואר בדברי רבנן קמאי ז"ל[70]. והיינו שהרי מהתורה אסור לקנות דבר בעד איסורי הנאה, שזהו ג"כ הנאה, רק לד' הרמב"ם[71] רצו קצת לומר דייחשב קנין שלא כדהנ"א[72], וגם לדעתו ז"ל אין הדבר ברור, כמבואר במ"ל ה' יסוה"ת[73] הידוע, אבל סוגיין דעלמא ודאי הוא דהקנין בשביל איסורי הנאה זהו איסורו. ואעפ"כ[74] בכל איה"נ[75], שאינם תופסים דמיהן, אח"כ[76] מותר ליהנות, וכמו בחמצן של ע"ע[77] מפני שהן מחליפין. ע"כ גם באיסור הנאת כילוי דתרומה, ודאי אפילו אם יהי' לנו דבר שהנאתו אחר ביעורו הי' ג"כ אסור לכתחילה לכלות ע"ד ליהנות, שזה מסרה תורה רק לכהנים, אך אם כבר כלה אז באיסורי הנאה ישנם צדדים לאסור, דעכ"פ[78] דומה הדבר לקנין, ובתרומה דרק משום גזל הוא אסור למוכרה וליקח דמיה, ולא משום איסור הנאה שבה, ע"כ לא שייך בה איסור אח"כ. ע"כ מה דתלה כת"ר איסורא דשריפת חיטין לחמם חמין בישראל בהא דתוס'[79] שבת דשמן פת ותבואה חשוב יותר בעין בשעת שרפה מעצים, לע"ד הוא ללא צורך, דאפילו היו דומין לעצים הי' אסור לכתחילה לשרפם, ע"ד ליהנות מהם, שזהו איסור הנאה של כילוי. וגם אני לא הייתי מתיר לכתחילה לכלות את הטבל כדי ליהנות ממנה אח"כ, זולת מה שכתבתי שעדיין לא נגמרה מלאכתם דהגרעינים לענין שמנם, ולא נעשו טבל, וקודם גמ"ל[80] מותר בהנאה ש"כ, דמותר להאכיל לבהמה אפי'[81] אכילת קבע, דחשיב ארעי, ולאחר שבא גמ"ל כבר נפסלו וכלו, דכה"ג[82] בטבל גמור ובתרומה גמורה הי' מותר בדיעבד ומהני הכא לכתחילה.

אין דעתי פנוי' כעת לעסוק בעיון זה כראוי, ע"כ א"א[83] לי להאריך.

יוכל כת"ר לשער בעצמו כמה לבבי חושק שכ'[84] וכל אהובינו שי' יהיו עמנו יחד על אדמת הק', רק שיזמין השי"ת בטובו את האמצעים של הכרח. ובודאי בכל האפשרי אחשק בכל לבבי שיעלה כת"ר אל הקודש במוקדם האפשרי, כדי שנהי'[85] בחסדי עליון ב"ה ביחד לצורך עיונה של תורה וחפצי שמים הגדולים ונשאים, שמזדמנים ב"ה בארץ חמדה. ועליו ב"ה אשליך יהבי, כאשר עד כה עזרני, ויט לי חסד ורחמים במדה טובה מרובה ב"ה, אשר לא פללתי, כ"א מאוצר מתנת חנו, כן יזכני ג"כ ברחמיו לימים הבעל"ט[86] ללכת בתומי בחקרי תורתו, ובינת

---

69 עה"כ - על הכתוב
70 ז"ל - זכרונו לברכה
71 הרמב"ם - רבי משה בן מימון
72 כדהנ"א - כדרך הנאתו
73 יסוה"ת - יסודי התורה
74 ואעפ"כ - ואף על פי כן
75 איה"נ - אין הכי נמי (אכן כן)
76 אח"כ - אחר כך
77 ע"ע - עיין עוד
78 דעכ"פ - דעל כל פנים
79 דתוס' - דתוספות
80 גמ"ל - גמר מלאכה
81 אפי' - אפילו
82 דכה"ג - דכהאי גוונא
83 א"א - אי אפשר
84 שכ' - שכבוד
85 שנהי' - שנהיה
86 הבעל"ט - הבא עלינו לטובה

יראתו ואהבתו, ויאמץ זרועי הדלה להוציא אל הפועל עצות טובות ומחשבות טובות על עמו וארצו, למען שמו הגדול ב"ה ולמען עמו ונחלתו.

הנני חותם בברכה ואה"ר[87]. אבקש מאד מכבוד אהובי גיסי רחימי שליט"א, שלא יפל לבבו ולא יתעצב מפאת מצבו הדחוק כעת. נקוה לשמו ית'[88], כי יפתח לנו פתחי ישועה ואורה, ואם יתמהמה מעט נחכה לו, כי קרוב ליראיו ישעו. והי'[89] זה שלו' וברכה באה"ר[90], כנה"ר[91] ונפש גיסו כאח לו דבק באהבה מלונ"ח[92].

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

87 ואה"ר - ואהבה רבה
88 ית' - יתברך
89 והי' - והיה
90 באה"ר - באהבה רבה
91 כנה"ר - כנפשו הרמה
92 מלונ"ח - מצפה לנחמת ציון